

Türkiye'nin Nüfusu Zenginlik Kaynağı Olabilir mi?

Onur Mumcu
Kennedy School of
Government, Harvard
University

Esen Çağlar
Türkiye Ekonomi
Politikaları Araştırma
Vakfı

Avrupa Birliği'ne Türkiye'nin neler katacağını konu alan tartışmalarda, Türkiye'nin genç ve dinamik nüfus yapısının, yaşlanan Avrupa ülkelerine taze kan getireceği söylenmektedir. Türkiye'de daha fazla genç, Avrupa'da daha fazla yaşlı insan olması elbette çarpıcı bir gerçektir. Ancak, bu önemli konu henüz yüzeysel gözlemlerin ötesinde ele alınmamıştır. Demografik yapıya dair konular, Türkiye'deki politika gündemini maalesef yeterince meşgul etmemektedir. Bu politika kağıdının amacı gündemde olması gereken bir tartışmayı başlatmaktır.

Başlangıç soruları çok açık ve nettir. Acaba Türkiye'nin demografik yapısında herhangi bir değişiklik yaşanmakta mıdır? Eğer varsa, bu değişimin ekonomi üstündeki etkileri nasıl olacaktır? Türkiye'nin ivedilikle ihtiyacı olan normal-üstü büyüme rakamlarına ulaşılmasına yardımcı olabilecek midir? Son olarak, bu süreç uzaktan mı izlenmelidir; yoksa hükümetin önceliklerini değiştirmesi ve yeni politikalara odaklanması gerekmekte midir?

Bu konudaki politika tartışmalarına somut girdiler sağlamak için öncelikle bir takım tespitlerin, sağlam analizlere dayanarak yapılması gerekiyor. Bu politika kağıdında, ilk önce nüfus eğilimlerine bakılarak Türkiye'nin demografik yapısının nasıl bir değişiklik gösterdiği ve dikkat çeken özellikleri ele alınacaktır. Ardından bu özelliklerin, ekonomik gelişme için herhangi bir fırsat yaratıp yaratmadığına bakılacaktır. Türkiye'nin önünde görünmekte olan bu olumlu nüfus eğilimlerinin kazanımlara dönüşmesi için nelerin yapılması gerektiğine dair bir çerçeve sunulacaktır.

Demografik Eğilimler: Türkiye'nin Nüfus Yapısı Değişiyor mu?

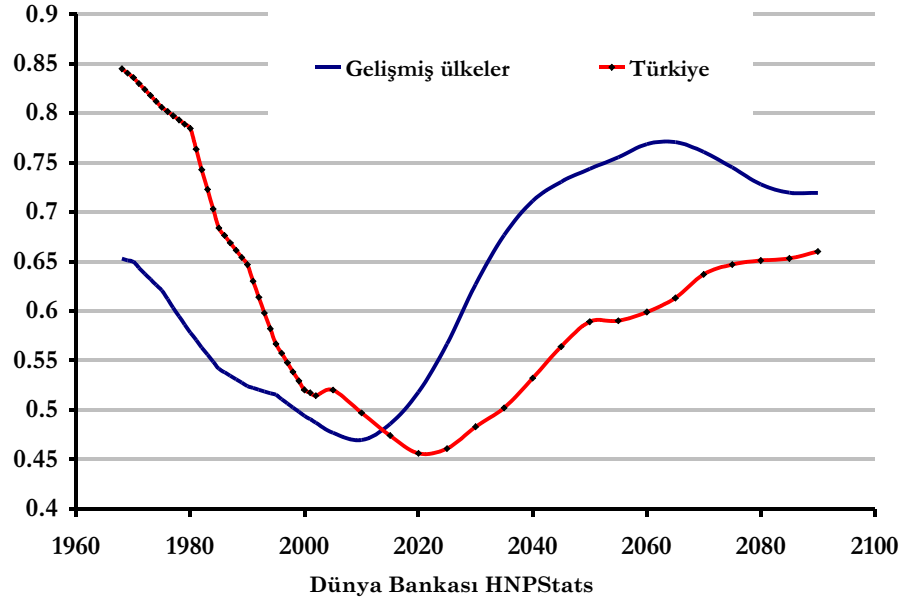
Türkiye'deki demografik eğilimlere yakından bakıldığında, 21. yüzyılın, iyi kullanılabilirdiği takdirde, önemli bir fırsat sunduğu görülmektedir. Bu fırsatın en basit göstergesi olan bağımlılık oranında, yani çalışma çağındaki her 100 kişinin baktığı çocuk ve yaşlı sayısında, kritik değişimler gözlemlenmektedir. **1975'te çalışma yaşındaki 100 kişi 85 kişiye bakarken, 2005 yılına gelindiğinde bu oran 56 kişiye kadar gerilemiştir. (Şekil-1).** Dünya Bankası ve Sosyal Sigortalar Kurumu'nun nüfus tahminlerine göre bu düşüş 2020 yılına kadar devam edecektir.

Uzun vadeli bir perspektiften Türkiye'nin bağımlılık oranı trendi, gelişmiş ekonomilerle karşılaştırıldığında çok çarpıcı bir tablo ortaya çıkmaktadır. 1960'lı yıllardan bu yana bağımlılık oranları Türkiye'nin çok altında seyreden gelişmiş ülkelerin 2005 yılından sonra bağımlılık oranları yükselecek ve 2010 yılından itibaren de Türkiye'nin üstüne çıkacaktır. Dolayısıyla, **geçtiğimiz elli yıl boyunca gelişmiş ulusların lehine işleyen, çalışan nüfusun**

Türkiye'nin Nüfusu Zenginlik Kaynağı Olabilir mi?

büyüme süreci, 21. yüzyıldan itibaren tersine dönecek ve Türkiye gelişmiş ulusların karşısında avantajlı duruma geçecektir.

Şekil 1: Bağımlılık Oranı

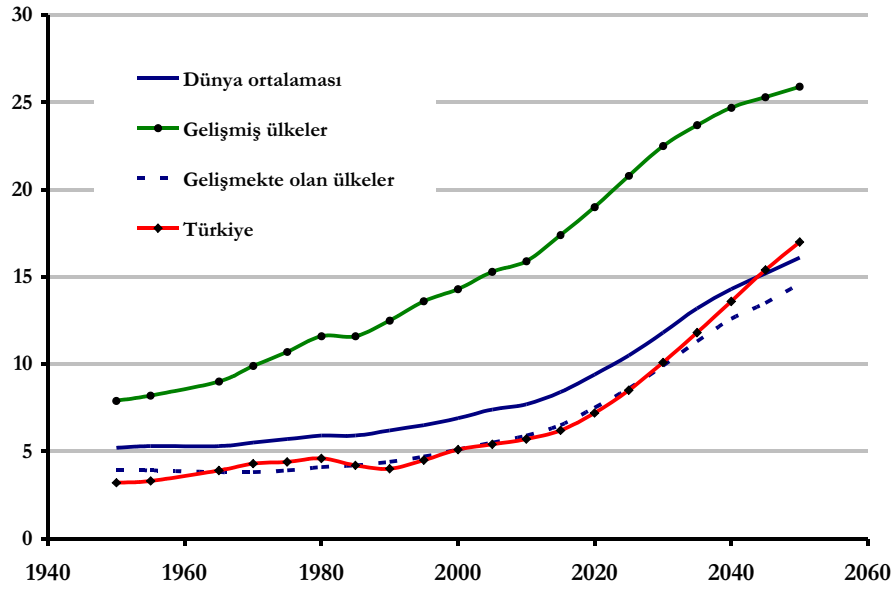
Uzun vadeli bir perspektiften Türkiye'nin bağımlılık oranı trendi, gelişmiş ekonomilerle karşılaştırıldığında çok çarpıcı bir tablo ortaya çıkmaktadır. 1960'lı yıllardan bu yana bağımlılık oranları Türkiye'nin çok altında seyreden gelişmiş ülkelerin 2005 yılından sonra bağımlılık oranları yükselecek ve 2010 yılından itibaren de Türkiye'nin üstüne çıkacaktır. Dolayısıyla, **geçtiğimiz elli yıl boyunca gelişmiş ulusların lehine işleyen, çalışan nüfusun büyüme süreci, 21. yüzyıldan itibaren tersine dönecek ve Türkiye gelişmiş ulusların karşısında avantajlı duruma geçecektir.**

Bir başka deyişle, Türkiye'de çalışan nüfusun sayısı göreceli olarak artarken (yani bağımlılık oranı düşerken), gelişmiş ülkelerdeki demografik yapı bu ülkeler için yakın gelecekte bir fırsattan çok büyük bir riskin yaklaştığını göstermektedir. Özellikle Avrupa ve Japonya'da yaşanan ve doğurmayan nüfusun önümüzdeki dönemde gittikçe artması, bu ülke ekonomilerinin önünde ciddi bir risk yaratmaktadır. **Şekil-2'**de görüldüğü gibi 65 yaş üstü nüfus dünyanın her yerinde artarken bu oran gelişmiş olan ülkelerde çok daha fazladır. **Gelişmiş ülkelerde 65 yaş üstü nüfusun toplam nüfusa oranı şu an %15 civarındayken, Türkiye'de ise aynı**

Türkiye'nin Nüfusu Zenginlik Kaynağı Olabilir mi?

oran %5 seviyesindedir. Gelişmiş ülkelerin geçmişte yaşadığı trendlere bakıldığında ise Türkiye'nin, günümüzün zengin ülkelerin 20. yüzyılın ilk yarısında yaşadığı, “demografik geçiş” adı verilen, altın bir çağın meyvelerini yemeye hazırlandığı görülmektedir. (bkz. alttaki metin kutusu)

Şekil 2: 65 yaş üstü nüfus oranı

Kaynak: United Nations Population Information Network (POPIN)

Demografik geçiş süreci gelişmiş ülkelerde geçtiğimiz yüzyılda yaşanmış ve tamamlanmıştır. **Ekteki Tablo 1**'de de görüldüğü gibi 1968 - 2002 yılları arasındaki bağımlılık oranlarının ortalaması alındığında bu oranın en düşük olduğu ülkelerin hemen hepsi günümüzün gelişmiş olan uluslarıdır. **Türkiye sıralamada 47 ülke arasında 35. sırada bulunmaktadır. Dolayısıyla, Türkiye'nin demografik geçiş sürecini henüz bitirmiş olmadığını söyleyebiliriz.**

Dünya Bankası'nın 2005-2090 arası nüfus projeksiyonlarına bakıldığında çok daha ilginç bir tablo ortaya çıkmaktadır. Bugünün gelişmiş ülkelerinin hepsi bağımlılık oranlarında gittikçe Türkiye'nin üstüne çıkarken, yükselen pazarlar arasında da sadece Endonezya, Hindistan ve Brezilya'daki bağımlılık oranları Türkiye'den daha düşük bir seviyede bulunmaktadır (Tablo-2). Buradan Türkiye'nin önümüzdeki dönemde çalışabilir nüfusun toplam nüfus içindeki payı açısından altın dönemini yaşayacağını ve özellikle gelişmiş olan ülkelerle kıyaslandığında ekonomik

1 World Development Indicators, 2005 veriseti

Türkiye'nin Nüfusu Zenginlik Kaynağı Olabilir mi?

büyüme için çok daha cazip bir demografik dinamığe sahip olacağı sonucuna varmak mümkündür.

Örneklemdaki 47 ülkenin kişi başına düşen GSYİH'larının 1968 yılından 2002 yılına kadar gerçekleştirdiği büyüme aynı dönemdeki ortalama bağımlık oranları ile karşılaştırdığımızda da ilginç bir tablo ortaya çıkmaktadır. **Şekil 3'**te de görüldüğü gibi bağımlılık oranı arttıkça ülkelerin 1968'den 2002 yılına kadar kat ettiği yol da azalmakta; öte yandan Avrupa ülkeleri gibi çalışma çağındaki nüfusu az olan uluslar diğerlerine göre daha yavaş büyümektedir, ^{2,3}

Kısaca Demografik Geçiş

Demografik geçiş ne demektir? Demografik geçiş bir ülkedeki nüfusun yaş gruplarına göre dağılımı yapıldığında; genç (0-14) ve yaşlı (65+) nüfusun çalışabilir nüfusa (15-64) oranının bağımlılık oranının - düşmesi olarak tanımlanabilir. Demografik geçiş, ülkelerinin ekonomilerinin gelişme yönünde büyük atılım gerçekleştirdikleri dönemlerde yaşanmıştır. Peki bu sadece bir rastlantı mıdır? Yoksa gelişmişlik düzeyinin artışı demografik değişikliklere mi neden olmuştur? Yoksa demografik değişiklikler toplumların gelişmesine katkıda mı bulunmaktadır?

Demografik geçiş nasıl sağlanır? Gelişmemiş toplumların birçoğu birbirinden farklı özelliklere sahip olsa da temelde hepsi aynı sorunlardan muzdariptir. Bunların çoğu tarımsal üretime dayalı, okullaşma oranı çok düşük, sağlık ve beslenmenin yetersiz olduğu toplumdur. Dolayısıyla teknolojiden yoksun tarımsal üretimi gerçekleştirebilmek için ailelerin kalabalık ve çok çocuklu olması gerekmektedir. Öte yandan kötü sağlık ve beslenme koşulları ve savaşlar hem bebek ölümlerini arttırmakta, hem de bireylerin ortalama yaşam sürelerini kısaltmaktadır. Ancak uygarlığın gelişmesi ve bu toplumların göreceli olarak zenginleşmesi öncelikle ölüm oranlarını düşürüp, ortalama yaşam süresini de uzatmıştır.

Bebek ölüm oranlarının düştüğü ülkelerde, aileler artık çocuklarının hayatta kalma ihtimali arttığı için, çok çocuk yapmak yerine az çocuk yaparak, bu çocukların üzerine daha fazla yatırım yapma yolunu seçmişlerdir. Düşen bebek ölüm oranları bir sonraki basamakta doğum oranlarının da düşmesine neden oldu. Yeni doğan bebeklerin sayısının düşmesi ve orta yaşta insanların yaşam sürelerinin uzaması ile gelişmekte olan ülkelerdeki nüfus adeta iki taraftan kısıp altına alındı ve nüfus gitikçe 15-64 yaş arasında toplanmaya başlamıştır. Bu da "bağımlılık oranı"nın, yani bir ülkedeki çocuk ve yaşlıların çalışabilen nüfusa oranınının, düşmesine neden olmuştur.

Yukarıda açıklanan trendler **ekteki Şekil 4-5-6'da** özetlenmektedir. Gelişmiş ülkelerde 1940lı yıllarda zaten düşük olan kaba doğum oranı (bin kişi başına doğum oranı) gittikçe düşerken, yaşlanan nüfus nedeniyle kaba ölüm oranıysa gittikçe artış göstermektedir. Türkiye'nin içinde bulunduğu gelişmekte olan ülkelerde ise 1940lı yıllarda yüksek olan doğurganlık ve kaba doğum oranları 2000li yıllara gelinceye kadar büyük düşüş kaydetmiştir. Bu düşüşün kaba ölüm oranındaki azalmayla birleşmesi sonucu da çalışma çağındaki insanların gittikçe artış gösterdiği yeni bir nüfus dinamiğine girilmiştir.

² Kuşkusuz belirli bir dönemdeki ekonomik büyüme sadece o dönemdeki bağımlılık oranıyla açıklanamaz. Büyüme literatüründe yer alan diğer açıklayıcı değişkenler arasında ülkelerin dönemin başındaki gelir düzeyleri, fiziksel ve beşeri sermaye seviyeleri, coğrafi konumları, uluslararası ekonomiye entegrasyon düzeyi ve kurumlarının kaliteleri sayılabilir. Bu değişkenlerden bazıları kontrol edildiğinde dahi bağımlılık oranıyla büyüme arasında anlamlı bir ilişkinin varolduğu ikinci bölümde gösterilecektir.

Zaten şekildeki trend çizgisinin R-kare değeri sadece 0.1 olarak gerçekleşmektedir. Dıştıkalan (outlier) örnekler olan Çin, Güney Kore, Singapur gibi örnekler kaldırıldığında bile R-kare değeri 0.25'e çıkarılır. Ancak bu iki değişken arasında zayıf da olsa bir korelasyon olduğu muhakkak.

³ Buradaki ilişki ters yönde bir nedensellik ilişkisi de barındırabilir. Gelişen ülkelerde iyileşen hayat şartları insanların daha uzun süre yaşamalarına ve bağımlılık oranınının geçiş sürecinde düşmesine yol açabilir. Bu konuya ileride değinilmektedir.

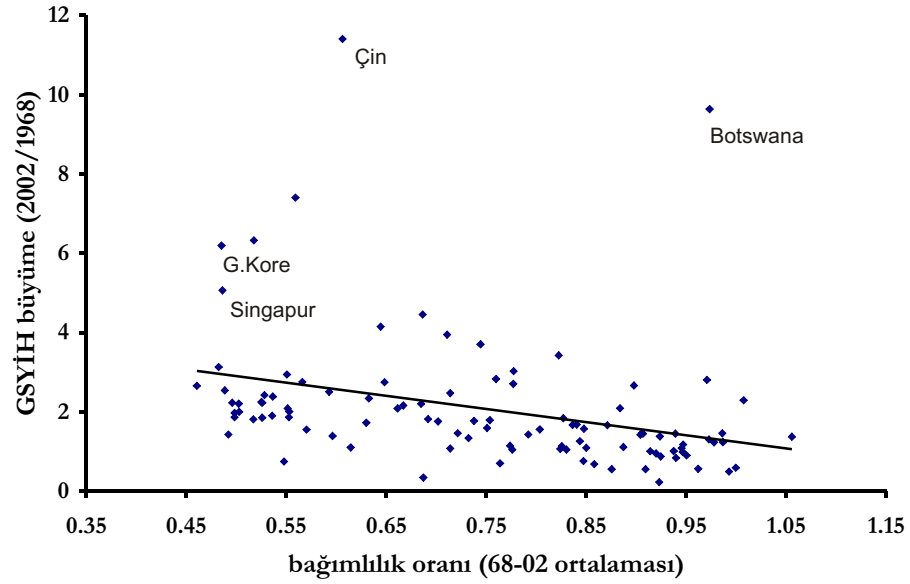
Türkiye'nin Nüfusu Zenginlik Kaynağı Olabilir mi?

Demografik Geçiş Ekonomik Büyüme Getirir mi?

Nüfusun ekonomik büyümeye etkisi hakkında literatürde farklı yaklaşımlar bulunmaktadır. İyimserlere göre, artan nüfus ve nüfus yoğunluğu şehirleşme ve kaynakların daha verimli kullanılmasını gerektireceği için teknolojik ve kurumsal yeniliğe hız vermektedir. Kötümserlerse, belli bir ülkede nüfus artış hızı, o ülkenin toprak, sermaye, doğal kaynaklar gibi zenginliklerinin artış hızından daha fazla olduğu takdirde birim kişi başına düşen zenginliğin azalacağını belirtmekte, dolayısıyla nüfusun ülkelerin ve bireylerin refah seviyesi üzerinde olumsuz etkisi olduğunu iddia etmektedir.

Ancak geçtiğimiz on sene içerisinde büyüme - nüfus literatüründeki yeni bir tartışma ile nüfus artışının değil, ama demografik eğilimlerdeki değişikliğin, yani çalışma çağındaki nüfusun toplam nüfus içindeki oranının artmasının, ekonomik gelişmeye katkıda bulunduğu görüşü yaygınlık kazanmıştır. Bu görüşe göre demografik geçiş ile büyüme arasında iki yönlü bir ilişki bulunmaktadır.

Şekil 3: Bağımlılık Oranı Büyüme İlişkisi

Kaynak: POPIN ve World Development Indicators (WDI)

Türkiye'nin Nüfusu Zenginlik Kaynağı Olabilir mi?

İlk olarak, demografik trendin ekonomik büyüme üzerinde “muhasabe etkisi” olarak da adlandırılabilir bir pozitif etkisi bulunmaktadır. Buna göre uzun yaşam süreleri ve düşük doğum oranları bağımlılık oranını, belli bir süre için, düşürerek kişi başına düşen GSYİH'nın yüksek olmasını sağlamaktadır. Ayrıca, gelişen sağlık ve beslenme olanakları ve uzun yaşam süreleri ile insanların daha verimli ve uzun süreler çalışmalarına olanak tanıyarak ülkedeki üretimi arttırmaktadır.

Demografik geçişin ekonomik kalkınma üzerindeki olumlu katkısının yanısıra, ekonomik kalkınmanın da demografik geçişi hızlandıran ikincil bir pozitif etkisi bulunmaktadır. İnsanların gelirleri ve eğitim seviyeleri yükseldikçe kendilerini daha fazla işlerine vermekte, çocuk yapma eğilimleri azalmaktadır. Bu da doğum oranlarını daha da düşürerek demografik geçişi hızlandıran bir etkiye yol açmaktadır. Üstelik, ülkelerin gelişmesi ile birlikte sağlık sistemi ve beslenme şartları iyileşerek ölüm oranlarını düşürmekte ve yaşam süresini uzatmakta; bu da tekrar üretimi arttırıcı bir etki yaratmaktadır.⁴

Demografik geçiş sürecinin iktisadi gelişme üzerindeki etkisini araştırmak üzere bu politika notu kapsamında çokdeğişkenli regresyon metodu kullanılarak bir ekonometrik analiz yapılmıştır.⁵ Analizde kullanılan ve büyüme literatüründe neredeyse standartlaşmış olan değişkenlerin büyüme oranı üzerindeki katkısı beklendiği gibi gerçekleşmektedir.⁶ 1965 yılındaki kişi başına GSYİH seviyesi, büyüme oranını negatif olarak etkilemektedir; yarıya önde başlayan ülkeler diğerlerine göre daha az yol kat etmişlerdir. Ülkenin sahip olduğu alanın tropik bölgelerde bulunan kısmının büyüklüğü ile büyüme arasında ters oranlı bir ilişki bulunmaktadır. Ülkelerin dışa açıklık derecesi, kurumsal gelişme ve eğitim seviyeleri de büyümenin üzerinde, beklendiği üzere, pozitif bir etkide bulunmaktadır.⁷

Çalışmada demografik trendin büyüme üzerindeki etkisini ölçmek için 1965-90 döneminde çalışma çağındaki nüfusun büyüme hızı ile toplam nüfusun artış hızı arasındaki fark, “demografik geçiş değişkeni” olarak kullanılmıştır. Çalışmada kurulan birinci modelde, bu farkın bir puan (%1) olması, ortalama yıllık büyüme oranını 1.4 puan (%1.4) arttırmaktadır. Diğer bir deyişle, **çalışma çağındaki nüfusu toplam nüfustan yıllık ortalama %1 daha fazla büyüyen bir ulus, çalışma çağındaki ve toplam nüfus artışları aynı olan bir ekonomiye göre sürecin sonunda %50 oranında daha fazla bir kişi başına GSYİH miktarına ulaşacaktır.**

4 Ölüm oranlarındaki azalma ve yaşam süresindeki artış geçiş döneminde bağımlılık oranını düşürürken, uzun vadede daha da arttırıcı bir etki yaratabilir. Yaşam süresi uzayan yaşlıların toplumdaki oranı artarak ülkedeki bağımlılık oranını yüksek seviyelere çıkarabilir. Bunun için Japonya gibi birçok gelişmiş ekonomi yaşlılarından da verim almaya yönelik politikalar geliştirmekte, emeklilik yaşını gittikçe yukarıya doğru çekmektedir.

5 1965-1990 dönemindeki kişi başına düşen GSYİH'daki ortalama yıllık büyümeyi açıklamak için hangi değişkenlerin kullanıldığı ve açıklamaları de Tablo-3'te bulunabilir. Örneklemdeki değişkenlerle ilgili genel istatistik bilgileri Tablo-4'te, modelin sonuçları da Tablo-5'de yer almaktadır.

6 Model için Bloom ve diğerleri (2001) çalışması referans olarak alınmıştır.

7 Coğrafi değişkenlerin ekonomik kalkınma üzerindeki anlamlı bir etkiye sahip olduğu son dönemde birçok çalışma tarafından ortaya konmuştur. Bu çalışmaların ortak tezi, tropik bölgelerdeki ulusların karşı karşıya olduğu sıcak ve yüksek nem içeren iklimlerin birçok bakterinin yaşamını devam ettirmesi için uygun bir ortam sunduğu ve bu nedenle salgın hastalıkların ve kıtlıkların bu ülkelerde diğer ülkelere göre daha sık görüldüğüdür. Bu çalışma da tropik alan katsayısının negatif çıkmasıyla bu tezi desteklemektedir.

Türkiye'nin Nüfusu Zenginlik Kaynağı Olabilir mi?

Çalışmada kurulan ikinci modelde, karar alıcılar için çok dikkat çekici bir gerçek ortaya çıkmaktadır. Nüfus yapısındaki değişikliklerle bir ülkenin dışa açıklık seviyesinin etkileşimi, ekonomik büyüme üzerinde daha da güçlü bir etkiye sahip gözükmektedir. Buna göre, tamamen dışa açık olan bir ülkede, nüfus yapısındaki (demografik değişken) bir puanlık (%1) artış büyüme oranında üç puanlık (%3) artışa yol açmaktadır. Bu rakamlar şunu söylemektedir: **Küresel ekonomiye entegre olmuş ve çalışma çağındaki nüfus artışı toplam nüfus artışından %1 fazla olan bir ülke, dışa kapalı ve çalışma çağındaki nüfusu toplam nüfus ile birlikte artan diğer bir ülkeye göre sürecin sonunda kişi başına düşen gelirler karşılaştırıldığında iki kat daha zengin olacaktır.** İki model arasındaki farkın bu kadar büyük olması, ülkelerin demografik geçiş dönemini iyi kullanabilmek için başka alanlarda da adımlar atması gerektiğini çok açık bir şekilde göstermektedir.

1965-90 döneminde Türkiye'ye bakıldığında ise, modelin Türkiye için %2.12'lik bir büyüme oranı tahmin ettiği ve bu büyüme oranının gerçekleşen büyüme oranına (%2.57) yakın olduğu görülmektedir. Bu büyüme oranı, örneklemdeki ortalamanın (%2.08) üzerinde gerçekleşmiştir. Demografik değişkenlerin büyümeye yaptığı katkı bu dönemde %0.54 olarak gözükmektedir. **Yani, bu dönemde sağlanmış olan büyümenin beşte biri, çalışma çağındaki nüfusun toplam nüfustan daha hızlı artması sayesinde gerçekleşmiştir.** Türkiye'nin bu döneme ilişkin eğitim, kurumsallaşma ve dışa açıklık seviyelerinin örneklem ortalamasının altında olduğu düşünülürse (**Tablo-4**), demografik gelişimin Türkiye'nin ekonomik büyümesine hayati bir katkı yaptığı söylenebilir.

Bu modelleri kullanarak Türkiye için 2000-2025 dönemindeki büyüme oranları tahmin edilmiştir.⁹ Buna göre, Türkiye'nin 2000-2025 dönemi için tahmin edilen potansiyel kişi başı milli gelir büyüme oranı %2.44 olarak gerçekleşmektedir. Nüfus değişkeninin potansiyel büyüme oranını bu dönemde %0.81 puan arttırması tahmin edilmektedir. **2000-2025 dönemindeki potansiyel büyümenin üçte biri demografik gelişmelerden kaynaklanması beklenmektedir.** Şu önemli noktanın vurgulanmasında fayda vardır: **Çalışma çağındaki nüfusun artış hızının, 1965-90 dönemine kıyasla, göreceli olarak azalmasına rağmen demografik geçişin büyüme üzerindeki etkisi 2000-2025 döneminde daha fazla olacaktır.** Bunun arkasındaki neden, 1990 sonrası Türkiye'sinin dışa açılmasının, demografik geçişin sağladığı potansiyelin daha verimli kullanılmasını sağlıyor olmasıdır.

8 Çalışan kesim büyümesi ve toplam nüfus büyümesi arasındaki fark

9 Bu tahminler için Tablo-7'de modelin tahmin ettiği katsayılar ve BM Nüfus İstatistikleri birimince geliştirilen nüfus projeksiyonları kullanılmıştır. Ayrıca, eğitim ve dışa açıklık değişkenleri için 2000 yılı verileri kullanılırken, kurumsallaşma derecesinin 1982 yılı seviyesinde kaldığı varsayımında bulunulmuştur.

Türkiye'nin Nüfusu Zenginlik Kaynağı Olabilir mi?

Benzer bir projeksiyon örneklemedeki bazı diğer ülkeler için de yapılmıştır. Tablo-7'de de görülebileceği gibi, Fransa, İspanya, Portekiz gibi AB ülkelerinde demografik geçiş değişkenlerinin büyüme üzerinde negatif bir etkisi olacak ve bu ülke ekonomilerini olumsuz yönde etkileyecektir. Çin'deki demografik gelişmelerin büyüme üzerinde nötr bir etki yapması beklenirken, Hindistan, Malezya ve Endonezya gibi ülkelerde pozitif bir etkinin gerçekleşebileceği tahmin edilmektedir.

Türkiye'nin demografik fırsat penceresinin ne kadar önemli olduğu, AB üyeliği öncesinde yapısal benzerlikler taşıdığı İspanya örneği ile karşılaştırıldığında daha da anlam kazanmaktadır. Eğer Türkiye önümüzdeki dönemde, kendi demografik geçiş süreci yerine, İspanya'ninkine benzer bir demografik yapıya sahip olsaydı, bu senaryo Türkiye'nin büyüme yörüngesini nasıl değiştirdi? Türkiye'deki çalışma çağındaki nüfus, İspanya'da olduğu gibi, toplam nüfusa göre daha az artıyor olsa (-%0.21), Türkiye'nin 2000-2025 dönemi için potansiyel büyüme oranı %2.44'ten %1.46'ya düşebilirdi. Diğer bir deyişle, **İspanya gibi bir nüfus yapısına sahip olan bir Türkiye'nin büyüme hızı neredeyse yarı yarıya azalabilir, 25 yılın sonunda da kendi potansiyelinden %25 daha küçük bir kişi başına gelirle karşı karşıya kalabilirdi.** Görüldüğü gibi, her ne kadar 2000-2025 döneminde çalışma çağındaki nüfusun artış hızının Türkiye'de azalması beklense de, Türkiye birçok gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeye göre hala demografik gelişmenin meyvelerini yemeye devam edebilir.

Nüfustan Kaynaklanan Fırsatları Değerlendirmek için Yol Haritası

Analizlerden açıkça görülmektedir ki, Türkiye, nüfus yapısındaki değişikliklerin büyük fırsatlar sunduğu bir dönemden geçmektedir; **demografik geçiş potansiyel büyüme oranını kayda değer oranda artırmaktadır.** Eğitim seviyesi ve küresel ekonomiye entegrasyon gibi faktörlerin, demografik geçiş süreci ile birleşince büyüme rakamlarına çok olumlu bir etki yaptığı görülmektedir. İşgücü piyasalarından, eğitim sistemine; kamu yönetimi ve kurumlarından sosyal güvenlik sistemine kadar birçok değişik alanda yapılacak reformlar ve düzenlemeler bu süreçte büyük önem kazanmaktadır.

Dolayısıyla, demografik geçişin ekonomiyi etkileme kanallarını iyi tahlil edip, bu kanallara yönelik politikaların hayata geçirilmesi gerekmektedir. Aksi takdirde, bu sürecin sunduğu fırsatlar kaçırılmış olacaktır. Üstelik, gereken ekonomik politikalar uygulanmazsa demografik geçişin tamamlanmasının ardından ortaya çıkacak yaşlı nüfusu destekleyecek ekonomik birikim yoksunluğu ile karşılaşmak olasıdır.

Türkiye'nin Nüfusu Zenginlik Kaynağı Olabilir mi?

Kısacası, Türkiye'nin önündeki dönemde iyi yönetilmesi gereken riskleri ve kaçırılmaması gereken fırsatları bulunmaktadır. Bu sürecin iyi yönetimi, iyi tasarlanmış politikaların etkin uygulanmasına bağlıdır. Türkiye'deki karar alıcıların bir an önce bu fırsatın, “bekle-gör” politikası ile değil, ancak proaktif bir yaklaşımla ve gerekli politikaları tasarlayarak değerlendirilebileceğinin farkına varması gerekmektedir.

Fırsatları kaçırmamak ve riskleri yönetebilmek için politika tartışmalarının bir an önce başlaması gerekmektedir. Türkiye'nin süreçteki yol haritasını belirleyecek bu tartışmalar, içi boş değil, sağlam bilgilere dayalı olmalıdır. Aşağıda kısaca açıklanan unsurlar ve tespitler bu tartışmanın başlangıç noktası olarak ele alınabilir.

1. İşgücüne Katılımın Artırılması

İşsizlik sorunu yıllardır Türkiye'nin gündeminde en üst sıralardadır. Ancak işsizlikle yakından ilgili ve en az işsizlik sorunu kadar önemli bir sorun olan işgücüne katılımdaki düşüklük yeterince tartışılmamaktadır. Basit bir ifadeyle, çalışma çağındaki nüfusun herhangi bir ekonomik faaliyetle uğraşmaması, ülke ekonomisinin büyüme potansiyelini olumsuz olarak etkilemektedir. Türkiye'nin “genç ve dinamik” nüfusundan yararlanabilmesi için mutlaka bu nüfusun işgücüne katılımını sağlaması ve işgücüne katılanlara yeni istihdam yaratabilmesi gerekmektedir.

Rakamlar Türkiye'deki “gizli işsizliğin” kaynağı olan işgücüne katılım oranındaki düşüklüğü açıkça göstermektedir. OECD ülkeleri arasında, Türkiye'nin 25-64 yaş grubu arasında işgücüne katılım oranında birçok kategoride¹⁰ en düşük yüzdeye sahip ülke olduğu görülmektedir (**ekteki Tablo-9**). Özellikle kadınların işgücüne katılma oranları OECD ortalamalarının çok altında kalmaktadır. TÜİK'in hane halkı anketi verileri kullanılan bir çalışmada,¹¹ **işgücüne dâhil olmayan nüfusun %73'ünü kadınların oluşturduğu ortaya çıkmaktadır.**¹² Köyden kente göçün artmasıyla beraber, kadınların işgücüne katılım oranları hızla düşmüştür. Kente göç eden ailelerde, gerek toplumsal baskılar, gerekse işgücü piyasasındaki yapısal bozukluklardan ötürü¹³ kadınlar ev hanımı olmayı tercih etmişler ya da tercih etmek zorunda kalmışlardır. Her ne kadar 2001 krizi ile birlikte kadınların işgücüne katılım oranlarında kısmi bir iyileşme gözlemlendiyse de, bu değişim krizin hafiflemesiyle birlikte etkisini kaybetmiştir.

İşgücüne katılım oranının düşüklüğündeki bir başka önemli faktör tarım toplumundan sanayi ve hizmetler toplumuna geçişte yaşanan sancılı yansıması olarak gözlemlenmektedir. **İşgücü dışında kalanların sadece üçte birini kırsal kesimde yaşayanlar oluştururken, geri kalanı**

¹⁰ OECD'nin yayınladığı Employment Outlook 2005 çalışması kaynak olarak alınmıştır. Bu çalışmada cinsiyet (erkek-kadın-toplam) ve üç değişik eğitim seviyesine göre (orta öğretime kadar, orta öğretim ve yüksek öğretim) gerçekleşen işgücüne katılım oranları hesaplanmıştır. Buna göre erkekler kategorisinde Türkiye'nin OECD ortalamalarına ya çok yakın ya da biraz üstünde olduğunu görüyoruz. Ancak toplamda ve özellikle kadınlarda Türkiye'nin performansı diğer ülkelerin çok altında. Özellikle her türlü eğitim grubu için kadınlardaki işgücüne katılım oranı ile Türkiye OECD ülkeleri arasında sonuncu olarak yer almaktadır.

¹¹ Türkan (2005)

¹² Hane halkı anketi verileri hem kayıt içindekileri hem de kayıtdışı çalışanları kapsamaktadır.

¹³ Ercan Türkan çalışmasında bu bozukluklardan bazılarını şöyle sıralamaktadır: (1) Ücretlerdeki düşüklük nedeniyle, ev işleri ve çocuk bakımının aile bütçesine daha fazla katkıda bulunabileceği inancı, (2) Kayıtdışı istihdamın yaygın olması nedeniyle kadının çalışmasının sosyal güvenlik haklarından yararlanmasını sağlayamaması, ve (3) Dönemsel ve yarı zamanlı iş olanaklarının olmamasından ötürü tamamen işgücü piyasasının dışında kalınması.

Türkiye'nin Nüfusu Zenginlik Kaynağı Olabilir mi?

kentlerde yaşayan ve birçoğu ilköğretim seviyesinde eğitim görmüş ve köyden kente gelmiş insanlardan oluşmaktadır. Bu insanların birçoğu sanayi veya hizmetler sektöründe çalışabilmek için gerekli beceri ve eğitime sahip olmadıkları için, işgücüne katılamamaktadırlar.

Türkiye'nin nüfus yapısındaki değişiklik sonucu büyüyen işgücü potansiyelinden yararlanabilmesi için işgücüne katılım oranlarındaki bu düşüklüğün arkasındaki yapısal sorunlara yönelik politikalar geliştirmesi gerekmektedir. Örneğin, bir yandan yatırım ortamı iyileştirilip yeni iş sahalarının açılmasının önündeki engeller kaldırılırken, diğer yandan kadınların eğitim seviyelerinin artırılması, "kadın evde oturur" önyargısının kırılması için çalışılması,¹⁴ birçok gelişmekte olan ülkede uygulanmakta olan mikrokredi gibi uygulamalarla kadın girişimcilerin önünü açacak politikaların gündemde olması gereklidir. Ancak bunlar yapıldıktan sonra, Türkiye büyüyen potansiyelini kullanabilmiş olacaktır.

2. Eğitimin Dönüşüme Ayak Uydurması

Büyüyen işgücü potansiyelinin değerlendirilmesi için çalışma çağındaki nüfusun eğitim seviyesi hayati öneme sahiptir. Yukarıda açıklanan analizler bunu açıkça desteklemektedir. Bu modeller, daha iyi eğitilmiş bir nüfusla ne gibi ekonomik kazanımlar sağlanacağını göstermektedir. **Örneğin, Türkiye'nin eğitim seviyesinin AB ülkelerinin ortalaması düzeyinde olduğunu varsaydığımızda kişi başına gelir artışı %10 daha yüksek olarak gerçekleşmektedir.** (bkz. **Tablo-8**)¹⁵

Eğitim alanındaki politikalar belirlenirken, demografik yapıdaki değişikliklerin göz önünde bulundurulması zorunludur. Demografik yapıdaki değişiklikler doğal olarak öğretim taleplerini de değiştirecektir. Demografik sürecin en başlarında en büyük ihtiyaç okul-öncesi eğitime yönelik olmaktadır. Genç nüfusun büyümesiyle bu baskı önce ilköğretime ardından da liselere ve yüksek öğrenime kayacaktır. Dolayısıyla Türkiye önümüzdeki dönemdeki politikaları eğitim reformu temelli ve demografik trendin talep ettiği eğitim sıralamasına göre oluşturmalıdır.

Bu girişimlere paralel olarak, özellikle az gelişmiş kırsal kesimde düşük doğum oranlarının teşvik edilmesi gerekmektedir. Literatürdeki birçok çalışma¹⁶ aile büyüklüğünün okullaşma oranını ters yönde etkilediğini göstermektedir. Bu da gençler için düşük bağımlılık oranının, çocuk başına düşen eğitimi arttıracığının bir kanıtıdır. Ayrıca, ailelerin küçülmesi kızların da okula gönderilmesini teşvik edecek dolayısıyla kadınların işgücüne katılımını arttırmasına katkıda bulunacaktır.

¹⁴ Türkiye'de bu konudaki önyargının kırılması, en az kadınların eğitim seviyesinin yükseltilmesi kadar önem taşımaktadır. Türkiye'deki kadınların farklı eğitim kategorilerinde işgücüne katılım oranları karşılaştırıldığında, yükseköğretim seviyesinde eğitime sahip olan kadınların bile işgücüne katılım oranlarının OECD ortalamasının altında kaldığı gözükmektedir. (Türkiye: %70, OECD: %78). Ancak bu fark tabii ki ortaöğretim (%30'a %69) ve ortaöğretim öncesi (%24'e %45) eğitim seviyesindeki katılım oranlarındaki farka kıyasla daha düşüktür. Bu da eğitim seviyesinin artmasıyla bu önyargının azaldığına dair bir işaret olarak gözükülebilir.

¹⁵ Bu analizde, Türkiye'nin 25 yaş üstü nüfusunun ortaöğretimde geçirdiği ortalama süre 1.10 yıldan, AB ortalaması olan 3.2 yıla çıktığı varsayımı kullanılmıştır. Bu varsayım modelde kullanıldığı zaman, 2000-2025 dönemindeki ortalama potansiyel büyüme oranı %2.44'ten %2.75'e çıkmaktadır. Potansiyel büyüme oranındaki bu artış, 25 yıllık sürecin sonunda Türkiye'nin kişi başına GSYİH'sının referans senaryosuna göre %10 daha fazla olmasının önünü açmaktadır.

¹⁶ Hanushek (1992), Knodel and Wongsith (1991), Rosenzweig (1990)

Türkiye'nin Nüfusu Zenginlik Kaynağı Olabilir mi?

Öğretim kalitesinin yüksek olması ve özellikle, bilişim teknolojilerinin sunduğu fırsatlardan yararlanabilmek için, yüksek öğrenim kalitesinin yüksek tutulması gerekmektedir. Yüksek öğrenim okullaşma oranı ülkelerin büyüme oranlarına, diğer eğitim seviyelerindeki okullaşma oranlarına göre, daha fazla katkıda bulunmaktadır.¹⁷ Türkiye'nin önümüzdeki dönemde normal üstü büyüme rakamlarını yakalamasında kritik rol oynayacağı tahmin edilen doğrudan yabancı yatırımlar artık eskisi gibi ucuz, işgücü yoğun sektörlere değil, teknoloji yoğun ve kalifiye işgücünün olduğu sektörlere kaymaktadır. Bunun için **teknolojik içeriği yoğun bir eğitim programının tasarlanması önümüzdeki dönemin politika gündeminde üst sıralarda yer almalıdır.**

3. İşgücündeki Becerilerin Dönüşümü

Türk özel sektörünün dünya ekonomisine hızla entegre olmasıyla beraber işgücü piyasalarında hızlı bir dönüşüm yaşanması kaçınılmazdır. Bir yandan istihdamın halen önemli bir bölümünü kapsayan tarım sektöründen diğer sektörlere geçiş yaşanırken, buna paralel olarak rekabet gücünün azalmaya yüz tuttuğu sektörlerden, yükselen sektörlerle bir işgücü kayması gerçekleşecektir. Bu süreçte uygulanması gereken politikalar bu önemli eğilimi hesaba katmak durumundadır: işgücüne yeni katılan milyonlarca gence ek olarak, çok önemli sayıda orta yaşlı nüfus için de istihdam yaratılması zorunlu olacaktır. Orta yaşlılar için iş yaratabilmek ise, öncelikle bu kesimin becerilerinin yeni ekonomik şartlar doğrultusunda yenilenmesini gerektirmektedir.

Rakamlar bu acil gerekliliği doğrular niteliktedir. **Türkiye'de işgücü dışında kalanların yaş ortalaması 2000-2003 yılları için 38 olarak hesaplanmıştır.¹⁸ Bu rakam işgücünde çalışanların ortalamasıyla (37) karşılaştırıldığında büyük bir benzerlik göstermektedir.** Bunun bir nedeni insanların erken yaşta emekli olup, işgücü piyasasında çekilmesiyle açıklanabilirken; diğer bir neden olarak da Türkiye'deki ekonomik dönüşümün bir sonucu olarak ortaya çıkan ve yukarıda bahsedilen "orta yaş işsizliği" gösterilebilir. Örneğin, perakende sektörüne bakıldığında bu eğilim açık şekilde izlenebilmektedir. Bugün hızlı tüketim malları perakendeciliği sektöründe geleneksel oyuncular hızla pazar paylarını kaybederken, modern oyuncular olarak tanımlayabileceğimiz organize perakende zincirleri giderek büyümektedir. **Bu eğilimlerin sonucunda önemli sayıda bakkal ve benzeri küçük işletmenin kapanmakta olması, orta yaşta işlerini kaybeden ve sermaye birikimi azalan bir kesim yaratmaktadır.** Dolayısıyla, bu kesim uygun politikalar aracılığıyla becerilerinin hızla dönüştürülmesi gereken kesime bir örnek teşkil etmektedir.

¹⁷ Barro ve Lee (1993)

¹⁸ Ercan Türkan (2005)

Türkiye'nin Nüfusu Zenginlik Kaynağı Olabilir mi?

Beceri dönüşümüne olan ihtiyaç özellikle tarımdan sanayi ve hizmetlere geçişin hızlanmasıyla daha da artacaktır. Bu sorun sadece Türkiye'ye özgü değildir; birçok ülke benzer bir ihtiyaçla karşılaşmış ve karşılaşmaktadır. Örneğin, ABD'nin 1990'lı yıllarda yaşadığı yeni ekonomi ve teknoloji ağırlıklı hızlı büyüme dönemi Amerikan toplumunda benzer sorunların yaşanmasına neden olmuştur. Rekabet gücü kaybolan sektörlerde (demir-çelik, tekstil vb.) işgücüne olan talebin azalmasıyla birlikte, imalat sektöründe çalışan birçok kişi işsiz kalmıştır. Ancak federal ve yerel eğitim programlarıyla işsiz kalan kesime bilgi teknolojisi odaklı yeni beceriler kazandırılarak bu insanların tekrar iş bulmaları için yeni politikalar geliştirilmiştir. Bu tip politikalar sadece devlet eliyle de yürütülmemiştir. Bugün meslek yüksek okulu gibi faaliyet gösteren "community college"lar ya da akşam okulları yeni ekonominin ihtiyacı olan becerilere yönelik birçok program başlatmış ve programlardan yararlanmak üzere önemli sayıda orta yaşlı insan tekrar okula geri dönmüştür. Bu tip programların tasarlanması devlet-özel sektör-yüksek öğrenim kurumları arasındaki fikir alışverişini sonucu kararlaştırılmış ve bu sayede ABD'de bu dönem daha az sancılı atlatılabildiği görülmüştür.

4. Kurumsal Yapının İyileştirilmesi

Ekonomi çevrelerindeki tartışmalarda, kurumsal yapının, büyüme üzerindeki etkisinin diğer bütün faktörlerden daha önemli olduğu görüşü geçerlik kazanmıştır. Türkiye için de farklı bir durum söz konusu değildir. Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne tam üyelik hedefini gerçekleştirebilmesi için kamu alanında kapsamlı bir reform çalışması yapması gerekmektedir. Bu çalışmanın perspektifinden bakıldığında, kurumsal yapının iyileştirilmesi, demografik yapıdaki değişiklikten kaynaklanan fırsatların değerlendirilmesinin önünü açacaktır. Bu yöndeki iyileştirmelerin ekonomik kalkınma üzerinde ne kadar büyük bir etkiye sahip olacağı bu çalışmadaki ekonomik modelde tahmin edilmiştir. **Tablo-8'de de görülebileceği üzere, Türkiye'nin AB ülkelerinin ortalama kurumsal kalitesine sahip olduğu bir senaryoda potansiyel büyüme hızını yarıdan fazla hızlandıracaktır. Türkiye'nin iyi kurumlara sahip olması, her bireyin %25 daha fazla bir gelire sahip olmasının önünü açacaktır.**

Türkiye'nin nüfus yapısındaki avantajlarını kullanabilmesi için kapsamlı kurumsal düzenleme yapması gereken en önemli alan işgücü piyasalarıdır. İşgücü piyasalarının işleyişindeki aksaklıklar bir an önce doğru tasarlanmış politikalarla düzeltilmeli; daha esnek bir işgücü piyasası yaratılmasının ve yeni istihdam yaratacak girişimlerin önünün açılması sağlanmalıdır.

Türkiye, son üç senedir yatırım ortamını iyileştirmek anlamında çok ciddi adımlar atmıştır. Türkiye'de işyeri açmanın önündeki engeller kaldırılmış, girişimcilerin önü açılmıştır. Bütün bu gelişmelere ve Türk ekonomisinin

Türkiye'nin Nüfusu Zenginlik Kaynağı Olabilir mi?

son dört senedir kesintisiz büyümesine rağmen beklenen istihdam yaratılamamıştır. İşyeri açmanın önündeki engellerin kaldırılmasında gösterilen başarılı performans “işe alma” ve “işten çıkarma” düzenlemelerinin esnekleştirilmesinde sağlanamamıştır.¹⁹ İşgücü piyasaları düzenlenirken temel felsefenin “o pozisyonda çalışan işçi”nin korunmasına yönelik olmasının “o pozisyona” veya “yeni pozisyonlara” yönelik yeni istihdamın yaratılmasının önünde bir engel teşkil edebileceğinin unutulmaması gerekmektedir. Dolayısıyla, **işgücü piyasalarında esnekliğin sağlanması ve serbest piyasa ekonomisinin etkin işleyebilmesi için “işin değil işçinin korunması” hedeflenmelidir.** İşçinin korunması ise bireylerin “açıkta” kalmasını engelleyecek yeni sosyal güvenlik ağları ve kurumlarıyla desteklenmesi toplumsal huzurun korunması ve reform gündeminin sürdürülebilmesi için büyük önem taşımaktadır.

Türkiye'de tartışmaları hala devam eden sosyal güvenlik sistemi reform çalışmaları sadece işgücü piyasasının esnekliği için önem taşımamaktadır. Demografik geçiş, adı üstünde bir geçiş sürecidir, kalıcı değildir. **Bu süreç bittikten sonra ülkede daha yaşlı ve bağımlılık oranı yüksek bir nüfus yapısıyla karşılaşılacaktır. Dolayısıyla bu nüfusu destekleyecek bir emeklilik ve sağlık sisteminin fırsat penceresi esnasında kurulmaması ileride ekonomide sıkıntılar yaşatacaktır.** Bugün Avrupa ve ABD'de beklenen yaşlılık krizinin etrafında yapılan tartışmanın daha büyüğünü yaşamamak için “günü kurtarma” anlayışından bir an önce kurtulunmalı ve ileride karşı karşıya kalınacak riskin bir krize dönüşmemesi için bugünden önlem alınması gerekmektedir.

Sonuç Yerine: Riskler ve Kazanımların Konsolidasyonu

Bütün bunlar da bir kez daha gösteriyor ki **nüfus yapısındaki değişimden kaynaklanan fırsatlar ancak iyi kullanıldığı takdirde büyümenin önünü açabilmektedir.** Ancak tek başına demografik geçişin büyüme üzerindeki etkisi sınırlıdır; kurumsal kalite, eğitim, teknoloji gibi verimliliği arttırıcı diğer faaliyetlerle desteklemek gerekmektedir. Basit bir ifadeyle, demografik fırsatların, diğer alanlarda atılacak adımların getirisini çok daha yükselteceği söylenebilir.

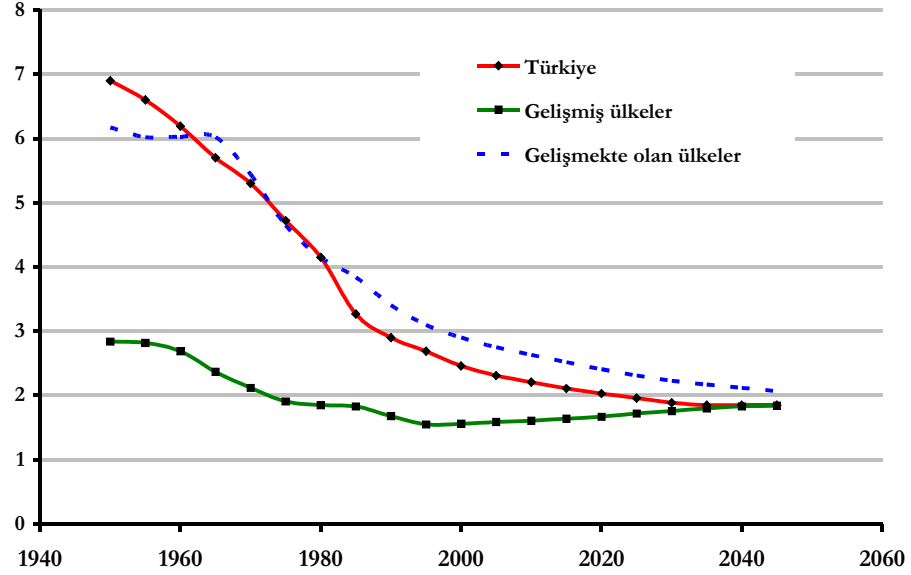
Türkiye'nin önümüzdeki dönemde düşük bağımlılık oranıyla başbaşa kalması, çalışabilir nüfusun iyi eğitilmiş olması, kadın-erkek herkesin işgücüne katılması, işgücüne katılan nüfusa iş yaratacak olanakların açılmasını gerektirmektedir. Aksi takdirde bu riskler fırsat penceresinin iyi değerlendirilememesine yol açabilir.

¹⁹ Bu tespitler, Dünya Bankasının yüzün üzerinde ülkenin performansını incelediği “Doing Business” raporlarında da yapılmaktadır.

Türkiye'nin Nüfusu Zenginlik Kaynağı Olabilir mi?

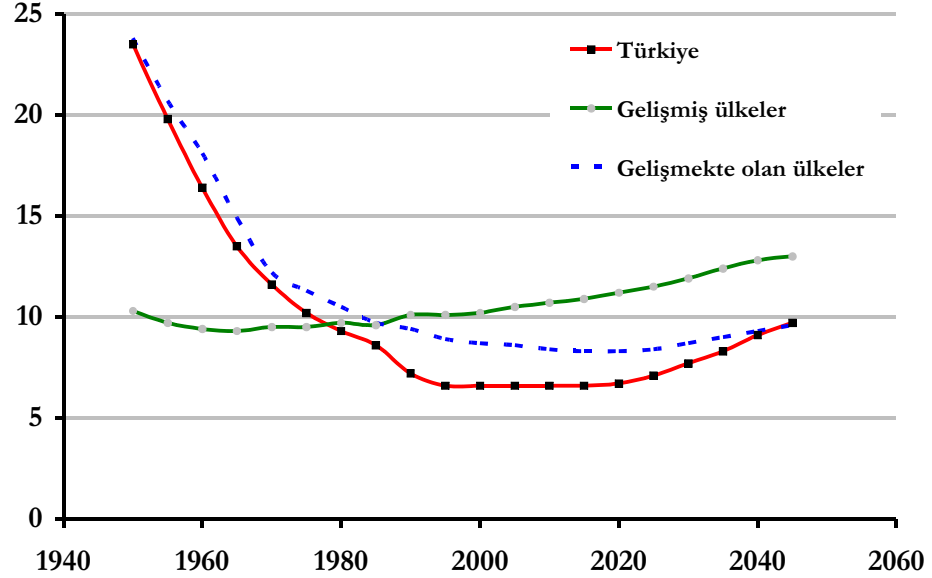
Şekiller ve Tablolar

Şekil 4: Doğurganlık Oranı (%)

Kaynak : POPIN

Şekil 5: Kaba Ölüm Oranı (%)

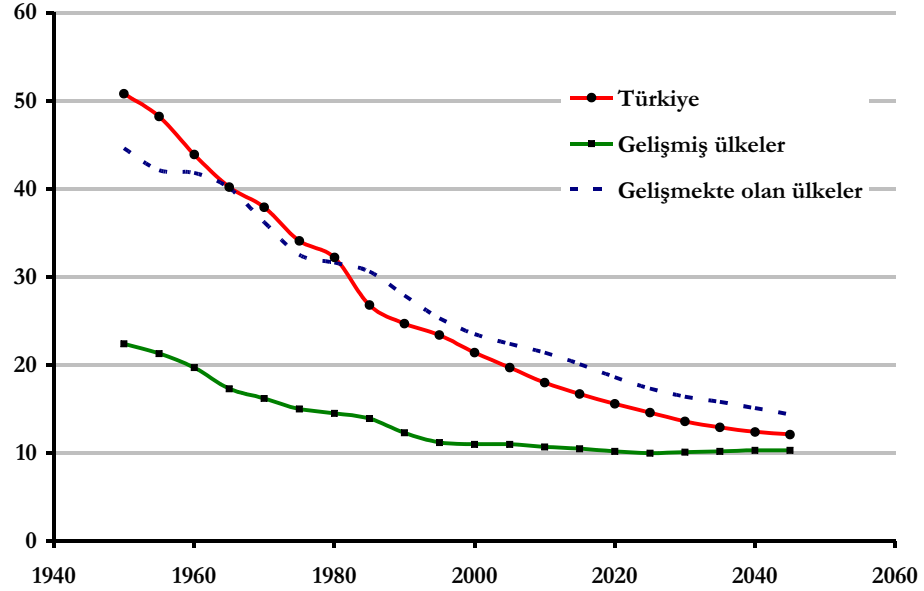

Kaynak : POPIN

Türkiye'nin Nüfusu Zenginlik Kaynağı Olabilir mi?

Şekiller ve Tablolar

Şekil 6: Kaba Doğum Oranı (%)

Kaynak : POPIN

Tablo 1

Sıra	Ülke	Ortalama bağımlılık oranı (68-02)	GSYİH büyüme (2002/1968)	Sıra	Ülke	Ortalama bağımlılık oranı (68-02)	GSYİH büyüme (2002/1968)
1	Japonya	46	2.66	25	Çin	61	11.40
2	Lüksemburg	48	3.13	26	Arjantin	61	1.10
3	Singapur	49	6.19	27	Barbados	63	1.73
4	Hong Kong	49	5.06	28	Şili	63	2.34
5	Finlandiya	49	2.54	29	İrlanda	64	4.15
6	İsviçre	49	1.43	30	Trinidad	66	2.09
7	Kanada	50	1.97	31	İsrail	67	2.16
8	İtalya	50	2.20	32	Brezilya	68	2.20
9	Hollanda	50	2.00	33	Tayland	69	4.46
10	Danimarka	52	1.81	34	Türkiye	69	1.82
11	Malta	52	6.33	35	Endonezya	71	3.95
12	Belçika	53	2.25	36	Hindistan	71	2.47
13	Yunanistan	53	2.23	37	Kosta Rika	74	1.77
14	Avustralya	53	1.85	38	Malezya	74	3.70
15	ABD	54	1.90	39	Panama	75	1.59
16	İspanya	54	2.38	40	Kolombiya	75	1.79
17	Portekiz	55	2.94	41	Mısır	76	2.83
18	Fransa	55	2.09	42	Venezüela	76	0.70
19	İsveç	55	1.87	43	Peru	78	1.05
20	İngiltere	55	2.01	44	Filipinler	79	1.43
21	G. Kore	56	7.41	45	Jamaika	82	1.07
22	Norveç	57	2.75	46	Paraguay	87	1.66
23	Yeni Zelanda	57	1.55	47	Pakistan	88	2.09
24	İzlanda	59	2.50				

Türkiye'nin Nüfusu Zenginlik Kaynağı Olabilir mi?

Şekiller ve Tablolar

Tablo 2			Tablo 3		
Sıra	Ülke	ortalama bağımlılık (%) oranı (2005-90)	Sıra	Ülke	ortalama bağımlılık (%) oranı (2000-90)
1	Hindistan	54.4	20	Avustralya	65.6
2	Endonezya	54.8	21	Gürcistan	65.9
3	Brezilya	55.9	22	Portekiz	66.2
4	Türkiye	56	23	Danimarka	66.7
5	Kuveyt	56.7	24	Lüksemburg	66.7
6	Çin	57.1	25	Hollanda	67.1
7	Tayland	57.3	26	İngiltere	67.3
8	Meksika	57.8	27	Kanada	67.4
9	Malezya	58	28	Fransa	67.8
10	Arjantin	60.1	29	Finalndiya	68.7
11	Şili	60.2	30	Belçika	69
12	G. Kore	62	31	İspanya	69.8
13	İrlanda	62.8	32	Yunanistan	70.4
14	ABD	63.8	33	İsviçre	70.8
15	Yeni Zelanda	63.8	34	Almanya	70.9
16	Singapur	64.7	35	Avusturya	71
17	Macaristan	65.1	36	İtalya	72.9
18	Malta	65.2	37	Japonya	75
19	İzlanda	65.2			

Tablo 3

Değişkenler	Açıklama
Kişi başına GSYİH büyüme, 1965-90 (%)	1965-90 arasında kişi başına düşen GSYİH'da yıllık ortalama büyüme oranı. Kaynak: Penn World Table
Kişi başına GSYİH, 1965 (log, 1995 ABD\$)	1965 yılındaki kişi başına düşen GSYİH. 1995 cari fiyatları ile. Kaynak: Penn World Table
Tropiklerdeki yüzölçüm, %	Ülkenin yüzölçümünün tropiklerde kalan yüzdesi. Kaynak: Dünya Bankası
Dışa açıklık seviyesi, 1965-90 (%)	1965-90 arası Sachs-Warner'in ticarete dışa açıklık ölçüsünün ortalaması. Kaynak: Sachs-Warner (1995)
Kamu kurumlarının kalitesi, 1982	Anket sonucu ortaya çıkan 5 endikatörün ortalamasından oluşan bir endeks. Kaynak: Knack-Keefer (1995)
25 yaş üstündeki nüfusun ortalama ortaöğretim seviyesi (yıl), 1965 (log)	Kaynak: Barro-Lee (1993)
Demografik Geçiş Değişkeni	Çalışma çağındaki nüfus ile toplam nüfus arasındaki artış hızı farkı (1965-90) Kaynak: Birleşmiş Milletler Nüfus İstatistikleri
Açıklık*demografi	Ülkenin açıklık seviyesi ile demografik değişken arasındaki etkileşim değişkeni

Türkiye'nin Nüfusu Zenginlik Kaynağı Olabilir mi?

Şekiller ve Tablolar

Tablo 4

Değişkenler	Türkiye	Ortalama	Std. Sapma	Min.	Max.
Kişi başına GSYİH büyüme, 1965-90 (%)	2.57	2.09	1.80	-2.15	7.21
Kişi başına GSYİH , 1965 (1995 ABD\$)	3040.16	5153.28	4223.73	481.75	17594.78
Tropiklerdeki yüzölçüm, %	0	48.67	47.67	0	100
Dışa açıklık seviyesi, 1965-90 (%)	7.7	45.32	45	0	100
Kamu kurumlarının kalitesi, 1982	5.26	6.22	2.34	2.27	9.98
25 yaş üstündeki nüfusun ortalama ortaöğretim seviyesi (yıl), 1965	0.323	0.85	0.77	0.008	3.508
Çalışma çağındaki nüfus ile toplam nüfus arasındaki artış hızı farkı (1965-90)	0.51	0.26	0.46	-2.27	1.25

Tablo 5

Değişkenler	(1)	(2)
Kişi başına GSYİH , 1965 (1995 ABD\$, log)	-1.66* (0.23)	-1.47* (0.23)
Tropiklerdeki yüzölçüm, %	-1.0581* (0.32)	-1.26* (0.32)
Dışa açıklık seviyesi, 1965-90 (0-1)	1.81* (0.41)	0.97** (0.49)
Kamu kurumlarının kalitesi, 1982	0.28* (0.09)	0.28* (0.16)
25 yaş üstündeki nüfusun ortalama ortaöğretim seviyesi (log yıl), 1965	0.35** (0.17)	0.28*** (0.16)
Demografik geçiş	1.38* (0.29)	0.93* (0.31)
Açıklık*demografik geçiş	--	2.06* (0.71)
Sabit	13.44 (1.93)	12.16 (1.87)
Gözlem sayısı	65	65
R-kare (düzeltilmiş)	0.69	0.73

Parantez içindeki değerler standart sapmalara karşılık gelmektedir. *:%1 istatistiki anlamlılık; **:%5 istatistiki anlamlılık ***: %10 istatistiki anlamlılık

Türkiye'nin Nüfusu Zenginlik Kaynağı Olabilir mi?

Şekiller ve Tablolar

Tablo 6

Değişkenler	1965	2000	Değişkenin büyümedeki artışa olan katkısı
Kişi başına GSYİH (1995 ABD\$)	3040	6837	-%1.19
Dışa açıklık seviyesi (%)	7.7	100	%90
Kamu kurumlarının kalitesi, 1982	5.26		-
25 yaş üstündeki nüfusun ortalama ortaöğretim seviyesi (yıl)	0.323	1.104	%0.34
Çalışma çağındaki nüfus ile toplam nüfus arasındaki artış hızı farkı	0.51 (1965-90)	0.27 (2000-25)	%0.28
Kişi başına GSYİH büyüme (%)	2.12 (1965-90)	2.44 (2000-25)	

Tablo 7

	Kişi başına GSYİH büyüme (%) (1965-90)	Ortalama ortaöğretim seviyesi (2000)	Kamu kurumları kalitesi (1982)	Kişi başına GSYİH büyüme (%) (2000-25)	Demografinin büyümeye katkısı (2000-25)
Arjantin	-0.51	2.00	4.28	1.38	0.60
Brezilya	3.17	0.94	6.35	1.02	0.39
Hindistan	2.39	1.00	5.76	3.81	1.22
Çin	3.39	1.65	5.68	2.69	0.001
Endonezya	4.7	1.30	3.66	1.80	0.92
Malezya	3.86	2.85	6.9	2.87	2.34
Tayland	5.17	1.07	6.25	0.44	-0.17
Fransa	2.89	3.44	9.26	0.53	-0.78
İrlanda	3.47	3.08	8.32	0.79	0.01
İspanya	2.97	2.61	7.63	0.46	-0.63
Portekiz	4.06	1.71	7.73	0.54	-0.64
Türkiye	2.57	1.10	5.26	2.44	0.82

Tablo 8

Değişken	Türkiye	Eğitim (AB ortalaması)	Kurumsal kalite (AB ortalaması)	Eğitim ve kurumsal kalite (AB ortalaması)	Demografik Geçiş (İspanya)
Çalışma çağındaki nüfus ile toplam nüfus arasındaki artış hızı farkı (2000-2025)	%0.27				-%0.21
25 yaş üstündeki nüfusun ortalama ortaöğretim seviyesi (yıl), 2000	1.104	3.28		3.28	
Kamu kurumlarının kalitesi, 1982	5.26		8.9	8.9	
Tahmin edilen büyüme oranı (2000-25)	%2.44	%2.75	%3.46	%3.77	%0.98
Büyüme oranındaki değişiklik		%0.31	%1.02	%1.33	-%1.46

Türkiye'nin Nüfusu Zenginlik Kaynağı Olabilir mi?

Şekiller ve Tablolar

Tablo 9 İşgücüne katılım oranları

	Toplam			Erkek			Kadın		
	Orta öğretime kadar	Orta öğretim	Yüksek öğretim	Orta öğretime kadar	Orta öğretim	Yüksek öğretim	Orta öğretime kadar	Orta öğretim	Yüksek öğretim
AB-15	64.2	80.2	88.3	78.6	86.4	91.4	51.6	73.5	84.8
AB-19	62.7	79.3	88.2	76.7	85.7	91.4	50.5	72.5	84.8
OECD (Avrupa)	59.7	78.9	87.9	78.3	85.9	91.2	42.7	71.2	84.2
OECD ortalama	63	78.1	85.2	82.1	86.9	92	45.5	69.2	78.1
Türkiye	53.8	66.4	80.4	81.8	86.4	86.3	24.3	30.7	69.9
	(4)	(2)	(2)	(23)	(12)	(1)	(1)	(1)	(3)
ABD	64.1	78	85.1	76.1	84.6	90.5	50.5	71.9	80
Almanya	61.2	77.7	87.5	77.6	83.9	90.4	50.7	71.5	83.2
Avustralya	65.6	82.3	85.8	78.6	89.8	91.7	56.3	70.2	80.5
Avusturya	59.7	78	86.7	72.4	84.7	88.7	52.4	70.6	84
Belçika	54.8	78	86.7	68.5	86.5	90.5	40.9	69.1	83
Çek Cumhuriyeti	54.8	80.2	88.2	66.4	88	93.9	49.4	72	80.9
Danimarka	65.4	83.6	89.4	76.3	87.4	91.7	55.6	79.2	87.2
Finlandiya	65.3	80.3	89	67.7	82.7	91.2	62.6	77.6	87.2
Fransa	67.1	82.1	87.2	76.7	87.1	91.5	58.8	76.4	83.4
G. Kore	68	71.9	78.7	82.6	89.3	92.6	58.8	53.7	57.6
İngiltere	58	82.8	90.1	67.6	88.2	92.6	49.7	76.6	87.1
İrlanda	60.4	77.9	88.3	78	91.9	93.7	40.1	65.5	83.1
İspanya	63.7	79.9	88.4	83.7	90.5	92.1	44	69	84.5
İsveç	71.9	85.7	89.3	77.8	88.2	90.4	64.6	83.2	88.2
İsviçre	70.5	82.8	92.3	83.7	91.5	95.7	62.1	75.6	85.7
Japonya	71.3	77.8	82.3	86.1	94.2	96.2	56	63.1	67
Kanada	63.5	81.6	86.5	75.2	88.1	90.7	50.9	74.5	82.8
Lüksemburg	63.2	73.6	86.1	78	86	91.9	50.4	60.8	78.4
Macaristan	41.8	75	83.9	50.3	81.9	88.3	36	67.5	80.1
Meksika	64.3	64.4	84	94	94.6	93.9	38.4	55.8	71.4
Norveç	66.6	82.5	91.1	74.8	86.3	93.8	58.4	78.3	88.6
Polonya	51.6	75	88.5	62.1	81.6	91.1	42.9	68	86.4
Portekiz	76.6	85.9	91.8	86.3	87.3	93.6	66.9	84.5	90.6
Slovakya	51.8	82.4	90.4	64.3	88.8	94	44.7	75.5	87
Yeni Zelanda	66.8	84	84.3	78.1	91.8	90.4	56.9	75.1	79.5
Yunanistan	61.8	73.7	86.6	82.4	89.3	89.6	43.7	58.7	83.2

Türkiye'nin Nüfusu Zenginlik Kaynağı Olabilir mi?

Kaynaklar

Barro, Robert and Lee, Jong-Wha (1993) "International Comparisons of Educational Attainment" NBER Working Paper No.4349 April 1993

Bloom, David E.; Canning, David; Nandakumar A.K.; Huzarski, Kinga; Levy, David and Bhawalkar, Manjiri. (2001) "Demographic Transito and Economic Opprtunity: The Case of Jordan" Bethesda, MD: The Partners for Helath Reformplus Project, Abt Associates Inc.

Hanushek, Eric. (1992) "The Trade-off Between Child Quantity and Quality" Journal of Political Economy 100(1), February 1992

Knodel, John and Wongsith, Malinee. (1991) "Family Size and Children's Education in Thailand: Evidence from a National Sample," Demography 28(1), February 1991.

OECD, "Employment Outlook 2005"

Rosenzweig, M. 1990. "Programme Interventions, Intrahousehold Allocation, and the Welfare of Individuals: Economic Model of the Household." In: B.L. Rogers and N.P. Schlossman, eds. Intrahousehold Resource Allocation: Issues and Methods for Development Policy and Planning. Food and Nutrition Bulletin, Supplement No. 15. Tokyo: United Nations University Press, pp. 233-243.

Türkan, Ercan (2005), "Türkiye'de İşgücünün Yapı ve Nitelikleri: Gelişme ve Değerlendirmeler" TCMB 16 Aralık 2005

World Bank. (2004). "Doing Business in 2005." Washington DC: World Bank.